

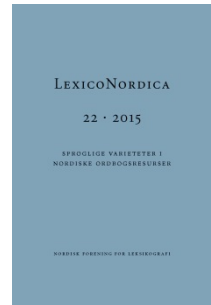
LexicoNordica

Titel: Kan ord i bruk bli ord i bok? Urbane ungdomsvarieteter i framtidige ordboksressurser

Forfatter: Toril Opsahl

Kilde: LexicoNordica 22, 2015, s. 131-149

URL: <https://tidsskrift.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© 2015 LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Kan ord i bruk bli ord i bok?

Urbane ungdomsvarieteter i framtidige ordboksressurser

Toril Opsahl

“May words in use become words in books?” is the question discussed in this paper. The paper presents some cases where both “new” and “old” words serve discourse functions seldom covered by traditional lexicographical descriptions. Some methodological challenges connected to the description of a vocabulary associated with (multiethnic) youth language practices are discussed, and the claim that a lexicographical approach to “words in use” should be based on a pragmatic or functional rather than a formal approach to the available data, is made.

1. Tjue år med «nye» ord i Norge

I 1995 skrev Stine C. Aasheim sin leksikografiske hovedoppgave «Kebab-norsk»: framandspråkleg påverknad på ungdomsspråket i Oslo. Ti år seinere ga Andreas E. Østby ut *Kebabnorsk ordbok*. Samme år (2005) arrangerte det nasjonale, urbansosiolingvistiske forskningsprosjektet UPUS (Utviklingsprosesser i urbane språkmiljøer) sitt oppstartsseminar. Artikkelforfatteren var med i Oslo-delen av dette prosjektet, som hadde som mål å beskrive språk og språklig praksis i multietniske ungdomsmiljøer. Her ble blant annet ordtilfang og et utvalg diskursmarkører undersøkt (se Opsahl, Røyneland & Svendsen 2008, Opsahl 2009).

Igjen er ti år gått. Vi skriver 2015, og fjorårets landsdekkende forskningskampanje «Ta tempen på språket!», i regi av Forskningsrådet og Senter for flerspråkligheit ved Universitetet i Oslo (MultiLing), engasjerte barn og unge over hele Norge til å registrere

språklig mangfold og «ord de voksne ikke kan» (se RFF 2014).¹ I floraen av ord som ble registrert i denne kampanjen, finner vi både akronymer særlig forbundet med sosiale medier, en rekke engelske lånord og lånord fra nyere innvandrerspråk.

I denne artikkelen vil jeg trekke fram noen eksempler på at både nyere lånord og hjemlige ord ser ut til å fylle funksjoner som sjelden er dekket fyllestgjørende av tradisjonelle leksikografiske beskrivelser. Deretter vil jeg minne om noen av de utfordringene man kan risikere å støte på når man vil samle og beskrive et ordforråd assosiert med ord i bruk i (multietniske) ungdomsmiljøer. Til sist vil jeg løfte fram en fellesnevner for en del av de ordene som dukker opp som såkalte nye ord, og presentere noen idéer til hvordan denne typen materiale kan gjøres tilgjengelig i framtidige ordboksressurser.

Aller først vil jeg imidlertid vie plass til en nødvendig problematisering av begrepet *varietet*.

2. Varieteter?

2.1. Farvel til språksamfunnet

Utviklingen innenfor det sosiolingvistiske feltet de seinere åra representerer en utfordring for leksikografiske beskrivelser av *varieteter*. Denne artikkelen kan vanskelig yte bredden i denne utviklingen rettferdighet, men noen hovedtendenser er det likevel på sin plass å presentere. Kort fortalt har vi vært vitne til en overgang fra relativt strengt strukturalistiske, kvantitative undersøkelser til kvalitative tilnærminger der talemål blir forstått som ett av flere stilistiske virkemidler i framstilling av identitet (se Jørgensen & Quist 2008). En klassisk forståelse av en *varietet* som et knippe

¹ Kampanjen ble ledet av Bente Ailin Svendsen, Else Ryen og Kristin Vold Lexander.

avgrensede språklige variabler forbundet med en *a priori* gitt forståelse av en gruppe av talere er langt på vei forkastet. Språket kan ikke forstås som et symptom på en viss forhåndsgitt essens eller kategori. Det må tvert imot forstås som et symbolverktøy som i seg selv kan skape og opprettholde sosiale kategorier og grenser (Hårstad & Opsahl 2013:14). Det primære studieobjektet blir sosial praksis. Penelope Eckert knytter studiet av sosial mening og stilistisk praksis til det hun kaller en tredje bølge innenfor sosiolingvistikken. Den første bølgen er klassiske korrelasjonsstudier med utgangspunkt i tradisjonelle, forhåndsdefinerte sosiale kategorier, inspirert av William Labov. Den andre bølgen er knyttet til etnografisk inspirerte studier av lokalt definerte grupper og steder, altså de vi finner bakenfor tradisjonelle sosiale kategorier som kjønn, alder og språk. Den tredje bølgen fokuserer på variasjon som en ressurs for meningsskaping heller enn som en refleksjon av et sosialt (stå)sted (se f.eks. Eckert 2005).

Språkbrukernes atferd kan ikke forstås som deler av et større systematisk hele, men bør forstås som individuelle identitets-handlinger (Le Page & Tabouret-Keller 1985). Forestillingene om hvilken språkbruk som tilhører hvilken gruppe, er under stadig forhandling. Språksamfunn er ikke en nærmere definert gruppe av språkbrukere, men snarere en psykologisk realitet hos den enkelte (Quist 2012:41). Ikke minst har ulike globaliseringsprosesser og moderne migrasjon gjort behovet for et oppgjør med rådende forestillinger tydelig. Blommaert & Rampton (2012:12) beskriver noen av de konsekvensene det å gi avkall på størrelser som *språksamfunnet* får for forskeren:

Research instead has to address the ways in which people take on different linguistic forms as they align and disaffiliate with different groups at different moments and stages. It has to investigate how they (try to) opt in and opt out, how they perform or play with linguistic signs of group belonging [...]

Vi trenger samtidig ikke å gi avkall på varieteter som sådan: Selv om vi står overfor idealiserte størrelser, betyr ikke det at (idealiserte) størrelser som språk, dialekt og varietet ikke har en verdi. Forestillingene som kommer til uttrykk gjennom forskningsprosjekter de seinere åra, viser at ikke minst geolektisk variasjon er en selvsagt differensierende og meningsbærende ressurs for unge mennesker, iallfall i en norsk kontekst (Hårstad & Opsahl 2013). Men det er viktig å ha i mente at det ikke dreier seg om stabile, empiriske realiteter, og at enhver tilnærming til størrelser som *varieteter* nok bør innlemme et identitetsaspekt (se også Fjeld 2015).

2.2. En mulig måte å avgrense varieteter på

Ordforrådet som er karakteristisk for en varietet, er flyktig, både i den forstand at det potensielt er tilgjengelig for andre, og fordi talere typisk har et bredt repertoar å spille på. Le Page og Tabouret-Keller mener for eksempel at delvis viten om en varietet er tilstrekkelig til å projisere gruppetilhørighet (se Quist 2005). For at en språkbruker skal lykkes med språklige identitetshandlinger, må hun ha kjennskap til et språkssystem, en varietet, som må aktualiseres så den gjenkjennes av omgivelsene som en troverdig representasjon av denne varietetten (Quist 2012:41). En måte å angripe størrelsen *varietet* på som iallfall til en viss grad tar hensyn til størrelsen *identitet*, kan nettopp være å trekke inn intern og eksternt identifikasjon: Er det slik at en gruppe språkbrukere selv tildeler et knippe språklige trekk egenskaper som gjør at de bør forstås som et meningsbærende hele? Og finner vi en liknende evaluering av disse språktrekkene blant språkbrukere som ikke nødvendigvis er del av det opplevde fellesskapet? Et tredje spørsmål som kan lede oss til et svar på om vi har med en varietet å gjøre, er om det aktuelle knippet av språktrekk assosiert med en gruppe talere har et navn (jf. Kulbrandstad 2004).

En slik tilnærming taler for at vi har å gjøre med en varietet

i multietniske ungdomsmiljøer i Oslo. I UPUS-prosjektet svarte over 70 % av ungdommene vi intervjuet, et uforbeholdent «ja!» på spørsmålet om det eksisterer en egen måte å snakke norsk på blant ungdommer i multietniske bymiljøer. Ikke alle ungdommene regnet seg som deltakere i en slik språklig praksis, men flere gjorde det, og enkelte gikk så langt som å omtale det som en dialekt. Det var bred enighet blant ungdommene om at dette var en form for språklig praksis som var avgrenset til visse domener og sammenhenger, særlig i samtaler og samvær i vennegrupper. Denne påstanden ble understøttet av empiriske funn. For eksempel var andelen syntaktiske trekk forbundet med en multietnolektisk talestil² signifikant høyere i opptak av samtaler mellom ungdommer uten en voksen til stede enn i intervju med ungdommene enkeltvis (Opsahl & Nistov 2010).

Støtte for ekstern identifikasjon finner vi i data fra den såkalte Oslo-testen. Oslo-testen var en stor, nettbasert språkundørsøkelse som ble gjennomført i samarbeid mellom Ingunn I. Ims og Karine Stjernholm og avisa *Aftenposten* våren 2010 (Stjernholm & Ims 2014). Ims skriver følgende:

At relativt få og delvis overlappende betegnelser tas i bruk av 100 002 respondenter som svar på et spørsmål med åpent svaralternativ, viser at det er en allmenn oppfatning om at det eksisterer en særegen måte å snakke norsk på som knyttes til flerspråklige miljø i Oslo i dag. (Ims 2013:61)

Når det gjelder spørsmålet om navngiving, utkrystalliserer det seg et interessant mønster. Respondenter bosatt utenfor Oslo oppgir i større grad en negativ karakteristikk enn respondenter bosatt i Oslo, skriver Ims (2013), og vi støter blant annet på betegnelser som «harry», «apespråk», «retarded», «ukorrekt», «dårlig», «mer-

2 Dette dreier seg særlig om manglende subjekt-verb-inversjon, som resulterer i ytringer av typen «plutselig du vinner».

kelig» og «stupidolekt». En del av disse betegnelseene er forstemmende, men det er ikke lenge siden vi kunne høre tilsvarende om folkelig bymål også i andre kontekster. Dette er også et poeng vi bør merke oss dersom vi ønsker å beskrive en varietet: Ved å avgrense et ordforråd i en leksikografisk beskrivelse er vi – mer eller mindre bevisst – med på å evaluere dette ordforrådet, og slik også varietetten, som enten «det korrekte» og interessante, eller noe «annet» og annerledes. Dette er kanskje særlig aktuelt i samfunn med en sterk standardiseringsdiskurs. Arne Garborgs skildring av «Proletariatmaalet» i byene som noe som ikke er et virkelig språk, men «nærmest blot et Surrogat for et saadant» (Garborg 1877:59), kan tjene som illustrasjon. Selv om sitatet er over 150 år gammelt, er det, som vi så av benevnelseene «apespråk» og «stupidolekt», uttrykk for et mønster som den dag i dag kan assosieres med enkelte urbane varieteter.

I Oslo-testen viser det seg at de respondentene som bor i områder der en multietnolektisk stil er dokumentert, i stor utstrekning kaller denne måten å snakke på for *kebabnorsk*. Da UPUS-materialet ble samlet inn noen år tidligere, var termen *kebabnorsk* også i bruk, men flere av ungdommene stilte seg negative til den (Aarsæther 2010). Ims (2013) hevder at termen ser ut til å ha gjennomgått en form for diskursiv nøytralisering. Det kan også se ut til at etableringen av termen *kebabnorsk* har skutt fart gjennom et samspill mellom massemedier og (til tider noe feilslått) forskningsformidling (Svendsen & Marzo 2015). De videre ideologiske implikasjonene knyttet til navngivningsprosesser må vi la ligge i denne omgang, men hovedpoenget her er at dersom vi har å gjøre med et knippe språktrekk som gjenkjennes både gjennom intern og ekstern identifikasjon, og som er tildelt et (eller flere) navn, kan vi ha å gjøre med en varietet. Men hva karakteriserer et ordforråd som kan assosieres med *kebabnorsk*, eller et ordforråd som ikke er beskrevet fyllestgjørende i eksisterende ordboksressurser? I det følgende skal vi se på tre eksempler.

3. Nye og gamle ord med gamle og nye funksjoner

3.1. Diskursmarkøren *wolla*

I UPUS-prosjektets kartlegging av ordforråd som ikke var dekket av tradisjonelle leksikografiske beskrivelser, særlig slik det kommer til uttrykk i *Bokmålsordboka*, var det *wolla* som tronet på toppen av frekvenslistene (Opsahl, Røyneland & Svendsen 2008). Det etymologiske opphavet til *wolla*, alternativt *walla* og *wallah*, er arabisk 'sverger ved Allah'. *Wolla* fyller en rekke funksjoner som diskursmarkør i samtale (Opsahl 2009). *Wolla* fungerer som en forsterker som særlig understreker (nyhets)verdien av et utsagn, både aleine og sammen med mer tradisjonelle norske ekvivalenter: *Wolla jeg sverger, helt ærlig, det er sant!* Vi ser også hvordan *wolla* fungerer som en form for konvensjonalisert minimal respons: *si wolla!*, der man fortløpende evaluerer nyhetsverdien av samtalepartnerens bidrag. Markøren dukker typisk opp i sammenhenger der talerne gir uttrykk for en grad av affektivt engasjement. Vi ser også eksempler på en form for semantisk fornying, idet Gud-betydningen har trådt i bakgrunnen: Enkelte velger å legge til *Koranen* (*wolla koran!*) eller Guds navn (særlig i dansk: *walla billa!*).

Det er, kanskje ikke overraskende, vanskelig å finne eksempler på at et nyere lånord som *wolla* er behandlet i standardordbøker, som de norske håndordbøkene *Nynorskordboka* (NOB) og *Bokmålsordboka* (BOB). *Wolla* er imidlertid del av nyordstilfanget til *Det Norske Akademis Store Ordbok* (NAOB). Vi finner det også beskrevet i den danske *Slangordbogen* (Christiansen 2012), i *Ke-babnorsk ordbok* (Østby 2005), i flere mer eller mindre uoffisielle nettordbøker og i (nyere) skolebøker og læremidler som presenterer språkbruk i multietniske ungdomsmiljøer. Få, om noen, av disse beskrivelsene dekker foreløpig samtlige betydningsnyanser og pragmatiske funksjoner. Samtidig er det interessant at også de

eldre, hjemlige ekvivalentene *wolla* gjerne opptrer sammen med, som *sverg* og *ærlig*, heller ikke kan sies å være beskrevet fyllestgjørende i for eksempel BOB. Slik sett er ikke ord i bruk alltid behørig behandlet i bok, selv når de eksisterer som oppslagsord.

3.2. Ord de voksne ikke kan

Dataene og beskrivelsene som presenteres i sluttrapporten fra Forskningskampanjen 2014, gir et interessant innblikk i norske barn og unges allmenne språkkompetanse, deres holdninger til språklig variasjon og til engelskpåvirkning, for å nevne noe. Kanskje mest interessant i vår sammenheng er at barna og ungdommene melder inn «ord de voksne ikke kan». De ti mest siterte ordene voksne ikke kan, er gjengitt nedenfor (RFF 2014:14).

1. *Lol* ('laughing out loud')
2. *Yolo* ('you only live once')
3. *Swag* (ofte brukt i betydningen 'stil' eller 'oppførsel')
4. *Omg* ('Oh my God')
5. *Serr/serriøst* (og ord som ligner)
6. *Chill/chille* (og ord som ligner)
7. *Dd* (kan ha flere betydninger, 'double d', 'drug and disease free')
8. *Ins* ('ikke noe spesielt')
9. *Btw* ('by the way')
10. *Wtf* ('what the fuck')

Mange av ordene er akronymer og kan koples til SMS og bruken av sosiale medier. Med få unntak er det engelsk som er hovedleverandør av det språklige materialet på denne topplista. Av ordene som ble meldt inn fra Oslo-området, var det *adda* ('så kult!'), med noe usikkert etymologisk opphav, som fikk mest oppmerksom-

het i mediedekningen av kampanjen. *Adda* skal vi komme tilbake til.

Seriøst, eller *serr* (5. plass på lista), er det eneste ordet som relativt ukontroversielt kan passere som norsk, ser vi (men se 4.3 nedenfor). Dette fungerer både som adverb, som et utropsord og en forsterker. Det er interessant å merke seg at denne bruken av *seriøst*, som ungdommene etter all sannsynlighet sikter til, ikke er dekket av BOB.

3.3. Sitatmarkøren *bare*

At svensk *bara* og den morfofonologisk reduserte varianten *ba* fungerer som sitatmarkør, er velkjent for mange, ikke minst gjennom arbeidene til Ulla-Britt Kotsinas og Mats Eriksson (Kotsinas 1994, Eriksson 1992). I Norge har vi kunnet følge *bare*s utvikling fra rollen som restriktivt fokusadverb (*jeg snakker bare norsk*) via rollen som deontisk forsterker i tillatelser (*bare forsyn deg!*) og i tilknytning til modalverb (*bare må ha det*). Forsterkeren *bare* dukker videre opp i samband med evalueringer og i hyperbolske beskrivelser og vurderinger, ikke minst i tilknytning til dramatiske høydepunkter i narrativer. Det er også i sistnevnte kontekster vi først kunne observere sitatmarkøren *bare*. *Bare* introduserer ikke nødvendigvis verbalspråklige sitat; også lydmalende ord, ansiktsuttrykk og bevegelser kan inngå i sitatkonstruksjoner med *bare*, typisk etter mønsteret Subjekt+*bare*+sitat (Opsahl & Svennevig 2012).

Men *bare* knyttes ikke lenger typisk til sitater som signaliserer affektivt engasjement hos taleren, og som framstilles som ekspressive eller dramatiske. *Bare* ser ut til å fungere som et nøytralt anføringsord, noe følgende utdrag fra talespråkmaterialet samlet inn i forbindelse med UPUS-prosjektet kan illustrere:

jeg bare (.) «ja jeg sa det ordentlig da» bare «nei du mumler» jeg bare «nei jeg mumler ikke» du bare «jo du mumler» men jeg føler at jeg sier det (.) ordentlig liksom (.) ikke sant og så (.) eller så sier jeg det igjen de bare (.) «hæ hva er det du sier du mumler» jeg bare «jeg mumler ikke»

Hasund, Opsahl & Svennevig (2012) studerer utbredelsen av sitatkonstruksjoner i Nota-korpuset, som består av samtaler mellom 144 osloborgere fordelt på tre aldersgrupper, der opptakene ble foretatt midt på 2000-tallet. For de eldste talerne er det en anføringskonstruksjon med verbet *si* etter sitatet som er den foretrukne uttrykksmåten når de skal forsterke sitt engasjement i gjengivelsen av et sitat:

men jeg sa det jeg (.) «en dame som bodde bortenfor meg her» sa jeg (.) «hun nektet blodoverføring (.) hun var Jehovas vidne» sa jeg (.) «er det riktig?» sa jeg

Denne konstruksjonen er nærmest fraværende hos de yngste talerne, og forekommer sjelden i mellomgenerasjonen. Den lave forekomsten av *sa jeg*-konstruksjonen hos unge språkbrukere kan potensielt bety at sitatmarkører som *bare* har overtatt denne funksjonen, og at konstruksjonen kan være på vei til å forsvinne. Dette vil kunne få konsekvenser for framtidige leksikografiske skildringer av verbet *si*, som noe kontraintuitivt faktisk ikke alltid lenger ser ut til å henge sammen med situasjoner der noe har blitt sagt.

Man må lete godt for å finne en beskrivelse av *bares* sitatmarkørfunksjon i eksisterende ordboksverk. Forsterkeren og en variant av sitatmarkøren fins i den danske *Slangordbogen* (Christiansen 2012). Det er prisverdig. Samtidig er det interessant at noe som kan se ut til å være i ferd med å utvikle seg til en mer eller mindre konvensjonalisert måte å forsterke, evaluere og framstille sitater på i talespråk, befinner seg i en slang-ordbok. Tone Tryti (1984:11)

definerer slang som «bevisste avvik fra normalspråket som ikke er dialektalt eller faglig betinget». Noe av årsaken til at diskursmarkøren *bare* ikke er utførlig behandlet i ordbøkene, ligger trolig i en metodologisk utfordring knyttet til kildegrunnlag, og noen av de metodologiske utfordringene knyttet til det å la ord i bruk bli ord i bok, er det vi skal se på i det følgende.

4. Noen metodologiske utfordringer

4.1. Kildegrunnlag

En av de kanskje mest åpenbare utfordringene for en leksikografisk beskrivelse av ord i bruk er krav til kildegrunnlag. Av eksemplene som er nevnt ovenfor, er det vanskelig å finne skriftlige, bestandige belegg, noe som gjerne er et krav for eksisterende dokumentasjonsordbøker. I NAOBs *wolla*-artikkel er de to brukseksemplene som er angitt, meta-eksempler; det dreier seg om sitat fra avisreportasjer der ordet nevnes som noe som er i bruk i visse miljøer. Dette er ikke uventet, da det gjerne er muntlig språkbruk vi prototypisk har å gjøre med. Dersom belegget vi er ute etter, dukker opp i en tradisjonell, skriftlig kilde, kan den oppleves som et (norm)brudd. Et illustrerende eksempel til dette poenget er skjebnen forsterkeren *bare* fikk i nettutgaven av avisa *Aftenposten* 21. januar 2013. Her kunne vi lese en dramatisk beskrivelse av en heisekran som veltet. Den opprinnelige overskriften lød «Tom kran bare falt baklengs». I løpet av i underkant av to timer var forsterkeren *bare* imidlertid fjernet, og overskriften lød «Tom kran falt baklengs».

4.2. Normering

En annen utfordring, som ikke er ukjent for en leksikograf som behandler en varietet, er spørsmål om normeringspraksis. Både

fordi vi ofte har å gjøre med talespråkgjengivelse og fordi vi, som vi har sett, ofte står overfor lånord og nyord, er det ikke åpenbart hvordan ordene bør skriftfestes. Vi finner for eksempel *wolla* gjengitt både som *walla*, *wallah* og også *volla*. Her eksisterer det en rekke veletablerte normeringspraksiser, ikke minst i ordbøker som presenterer dialektmateriale, som for eksempel *Norsk Ordbok*, gjennom samleformer, tilvisinger, parallelle indekser, o.l. Men utfordringen er like fullt aktuell.

4.3. Å fange data

Det å få tak i relevante data er en utfordring i seg selv. Den henger både sammen med manglende skriftlige kilder, som vi så på ovenfor, og med det neste punktet vi skal ta for oss: flyktighet. Ordforrådet vi kan være interessert i å kartlegge og beskrive, er knyttet til bestemte praksiser og domener man vil ha problemer med å få innsyn i som utenforstående. Informantintervjuer kan være en mulighet. Men, som vi husker fra studier av UPUS-materialet nevnt ovenfor, var det store ulikheter både i ordtilfang og i grammatiske trekk mellom opptak av ungdommenes samtaler seg imellom uten en voksen til stede og opptakene av intervjuer med ungdommene.

En annen mulighet er å belage seg på innrapportering av ord fra informanter. Flere av ordene som ble meldt inn til Forskningskampanjen (nærmere bestemt *lol*, *swag*, *serr* og *chille*), er inkludert i NAOBs nyordsmateriale under kategorien *slang*. Store deler av dette materialet er innhentet i dialog med publikum og i samarbeid med et populært norsk radioprogram, Nitimen.

Selv ved aktiv informant- og brukerinvolvering gjenstår det et ufravikelig spørsmål om man får innblikk i den varieteten man faktisk er ute etter, og om alle aspekter ved ordtilfanget er fyllestgjørende beskrevet. Ideelt sett vil nok en form for etnografisk

feltarbeid med deltakende observasjon være mest hensiktsmessig dersom man vil beskrive ordforrådet i en varietet. Dette er neppe en framgangsmåte som er utbredt blant moderne leksikografer, men det er ikke noe prinsipielt i veien for å bruke en slik metode.

4.4. Flyktighet, eller «når mitt blir ditt, er det vekk»

Vi tar igjen turen innom avisa *Aftenposten*, der vi ikke trenger å lete lenge før vitnesbyrd som disse dukker opp:

Jeg har med meg Kebabnorsk ordbok, funnet på nettet, når jeg møter en gjeng ungdommer på Bjørnholt skole på Søndre Nordstrand i Oslo. Det hjelper meg overhodet ikke. – Løh, jeg kjenner ikke igjen halvparten av disse her, ass, sier Kasem Youssef. (*Aftenposten* 12. oktober 2011)

Som vi husker fra innledningen, er det ikke mer enn tjue år vi har sett tegn til mer eller mindre aktiv dokumentasjon av ordforråd forbundet med multietniske ungdomsmiljøer i Oslo. Spørsmålet om noen av beskrivelsene allerede er utdaterte, er likevel aktuelt. I samband med mediedekningen av Forskningskampanjen kunne vi finne uttalelser som: «– Den «kebabnorske» ordboken gjelder ikke lenger» fra en ungdomsskolelærer (*Aftenposten* 22. oktober 2014). Da resultater fra kampanjen begynte å sive ut i mediene i fjor høst, fikk kommentarfeltene og diskusjonsforaene relativt raskt innslag av «dette er da ikke noe nytt»-uttalelser. Likevel er ordene som barna og ungdommene har meldt inn, noe de selv anser for å være nytt og avgrensede. Slik sett kan de knyttes til en form for intern identifikasjon av en ungdomsvarietet. Samtidig går meningspotensialet til noen av ordene raskt tapt når ordene blir allment tilgjengelige; de er ikke lenger «ord de voksne ikke kan».

4.5. Betydningsendring

En siste utfordring jeg vil trekke fram, er, som tilfellet med normeringsspørsmål ovenfor, nokså velkjent: Ord endrer seg gjennom bruk. Vi fulgte *bares* vei gjennom klassiske trinn i en grammatikaliseringsprosess; vi så hvordan semantisk bleiking hadde rammet *wolla*, og vi var kort innom hvordan *seriøst* har funksjoner som adjektivartikkelen i BOB ikke dekker, for å nevne noe. Mange av eksemplene vi har sett på, kan koples til en vedvarende menings-ekspansjon, både semantisk og, ikke minst, pragmatisk. Og når det gjelder semantikken, kan vi også se flere tendenser til tap av betydningsinnhold.

Til tross for utfordringene som er nevnt ovenfor, er det gode muligheter for å innlemme flere deler av ordforrådet samlet inn gjennom Forskningskampanjen, samt mer utdypende beskrivelser av *wolla* og sitatmarkører som *bare*, i framtidige ordboksressurser. Dette mener jeg vi kan oppnå gjennom å forlate bokmediet på den ene siden, og på den andre siden å forlate en klassisk semasiologisk eller tematisk organisering (for ikke å si tabu-tematisk, som har vært tilfelle for mange slang-ordbøker) til organisering ut fra pragmatiske funksjoner.

Ord i bruk av den typen jeg har gitt eksempler på i det foregående, har nemlig noen interessante fellestrekk. Dette skal vi se nærmere på i den aller siste delen av denne artikkelen.

5. Fellestrekk og muligheter

En mulighet er å utvide kildegrunnet til også å inkludere talespråkskorpus. I Norge er prosjektet LIA (Language Infrastructure made Accessible) i gang. Hovedmålet er å redde gamle talemålsopptak og legge dem inn i databaser slik at de kan revitaliseres som forskningsmateriale. I tillegg finnes det talespråkskorpus av

nyere dato, som Nota-korpuset, og man kan se for seg muligheten for innsamling av nye korpus. I Danmark er *Ordbog over Dansk Talesprog* (ODT) allerede i gang, foreløpig med et pilotprosjekt om interjeksjoner, der de leksikografiske beskrivelsene er koplet mot lydseksempler fra eksisterende talemålsdata, blant annet fra LAN-CHART-prosjektet (se Hansen 2015). Beskrivelsene av de pragmatiske funksjonene til interjeksjonene er, i likhet med eksemplene vi så på fra norsk tidligere i artikkelen, sjelden dekket utførlig av eksisterende ordboksressurser, og vil være av stor betydning, ikke minst for andrespråksinnlærere.

Men hva skal inngangen til talespråkmaterialet være? Her er igjen ODT et forbilde. De eksemplene vi har sett på i denne artikkelen, har nemlig noen fellestrekk: *Bare, wolla, adda, seriøst, omg, lol* og *wtf* kan knyttes til både subjektiv og epistemisk forsterking. De kan knyttes til parallelle språkhandlinger, ikke minst til evaluering, og for *bare*s tilfelle også til det å sitere. Behovet for å utføre handlinger som uttrykker subjektiv evaluering og sitering består, om det så er det konvensjonelle anføringsverbet *si* man benytter, eller diskursmarkøren *bare*. Organiseringen av en ordboksressurs over ord i bruk vil kunne baseres nettopp på de handlingene ordene utfører, eller mer presist på pragmatiske funksjoner, slik det allerede er gjort forsøk på i ODT. Kanskje er det også grunn til å tenke seg et utgangspunkt i pragmatiske universalier, slik det er gjort forsøk på med semantiske universalier (Wierzbicka 1996, Hansen 2015). For å svare på spørsmålet i artikkelens tittel: Ja, ord i bruk kan bli ord i bok. Men bok må forstås som en nettressurs der grundige pragmatiske analyser ligger til grunn for en funksjonell oppbygning koplet mot reelle brukseksempler.

Vi skal heller ikke stikke muligheten for brukerbaserte ordboksressurser under stol. «Adda er det nyeste ordet i skolegården», meldte *Aftenposten* i sin dekning av Forskningskampanjen. Spørsmålet om hva ordet betyr, dukket opp på den sosiale nettverkstjenesten spring.me, der vi finner et utbygd svar fra en ung bruker

(kanskje en leksikograf in spe?). Både med uttaleopplysninger, synonymdefinisjon og brukseksempel får vi vite følgende:

man utaler det ”addah” som er en måte å si ”oi” på, feks;
 adda har du fått deg dame?! - ”oii har du fått deg dame?!” if
 u know what I mean ;))

Litteratur

Ordbøker

BOB = *Bokmålsordboka* (2005): Boye Wangenstein (red.). 3. utgave. Oslo: Kunnskapsforlaget. <<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>> (mai 2015).

Christiansen, Torben (2012): *Slangordbogen – dansk slang og dagligspråk*. (App)

NAOB = *Det Norske Akademis Store Ordbok* <<http://www.naob.no/ordboken>> (mai 2015).

NOB = *Nynorskordboka* <<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=&bokmaal=+&ordbok=bokmaal>> (mai 2015).

Norsk Ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. (1966–). Oslo: Det Norske Samlaget.

ODT = *Ordbog over Dansk Talesprog*. <<http://odt.hum.ku.dk/>> (mai 2015).

Østby, Andreas E. (2005): *Kebabnorsk ordbok*. Oslo: Gyldendal.

Annen litteratur

Blommaert, Jan & Ben Rampton (2012): *Language and Superdiversity*. MMG Working Paper 12–09. Göttingen: Max-Planck

- Institute for the Study of Religious and Ethnic Diversity. <<http://www.mmg.mpg.de/publications/working-papers/>> (juni 2015).
- Eckert, Penelope (2005): Variation, convention, and social meaning. Foredrag ved Annual Meeting of the Linguistics Society of America. Oakland, California. <<http://lingo.stanford.edu/sag/L204/EckertLSA2005.pdf>> (april 2015).
- Eriksson, Mats (1992): Ett fall av grammatikalisering i modern svenska: ba i ungdomars talspråk. *SoLiD* 1 (= FUMS Rapport nr. 166). Uppsala: Uppsala universitet.
- Fjeld, Ruth Vatvedt (2015): Språklige varieteter eller språklige rariteter? Om bruk av valgfrie former i norsk bokmål. I: *LexicoNordica* 22 (dette bind).
- Garborg, Arne (1877): *Den ny-norske Sprog- og Nationalitetsbevægelse. Et Forsøg paa en omfattende Redegjørelse, formet som polemiske Sendebreve til Modstræverne*. Kristiania: Cammermeyer.
- Hansen, Carsten (2015): Beskrivelsesproget i *Ordbog over Dansk Talesprog*. I: *LexicoNordica* 22 (dette bind).
- Hasund, Ingrid Kristine, Toril Opsahl & Jan Svennevig (2012): By three means – The pragmatic functions of three Norwegian quotatives. I: Isabelle Buchstaller & Ingrid van Alphen (eds.): *Quotatives. Cross-linguistic and cross-disciplinary perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 37–67.
- Hårstad, Stian & Toril Opsahl (2013): *Språk i byen. Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ims, Ingunn Indrebø (2013): Språklig registerdanning og verditilskrivning: Betegnelser på nye måter å snakke norsk på i Oslo. I: *NOA norsk som andrespråk* 29(2), 37–71.
- Jørgensen, Jens Normann & Pia Quist (2008): *Unges sprog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kotsinas, Ulla-Britt (1994): *Ungdomsspråk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

- Kulbrandstad, Lars Anders (2004): “Kebabnorsk”, “perkerdansk” og “gebrokken” – ord om innvanderers måte å snakke norsk på. I: Helge Sandøy, Endre Brunstad, Jon Erik Hagen & Kari Tenfjord (red.): *Den fleirspråklege utfordringa*. Oslo: Novus, 114–135.
- Le Page, Robert B. & Andrée Tabouret-Keller (1985): *Acts of Identity. Creole-based approaches to language and ethnicity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LIA = Language Infrastructure made Accessible <<http://tekstlab.uio.no/LIA/>> (mai 2015).
- Nota = Norsk talespråkskorpus – Oslodelen, Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo. <<http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/index.html>> (mai 2015).
- Opsahl, Toril (2009): *Wolla I swear* this is typical for the conversational style of adolescents in multiethnic areas in Oslo. I: *Nordic Journal of Linguistics* 32(2), 221–244.
- Opsahl, Toril, Unn Røynealand & Bente Ailin Svendsen (2008): ‘Syns du jallanorsk er lættis, eller?’ – om taggen [*lang=X*] i NoTa-Oslo-korpuset. I: Janne Bondi Johannessen & Kristin Hagen (red.): *Språk i Oslo. Ny forskning omkring talespråk*, Oslo: Novus, 29–41.
- Opsahl, Toril & Ingvild Nistov (2010): On Some Structural Aspects of Norwegian Spoken among Adolescents in Multilingual Settings in Oslo. I: Pia Quist & Bente Ailin Svendsen (eds.): *Multilingual Urban Scandinavia: New Linguistic Practices*. Bristol: Multilingual Matters, 49–63.
- Opsahl, Toril & Jan Svennevig (2012): – Og vi bare sånn “grattis!” Sitatmarkørene *bare* og *sånn* i talespråk. I: Hans-Olav Enger, Jan Terje Faarlund & Kjell Ivar Vannebo (red.): *Grammatikk, bruk og norm. Festskrift til Sein Lie*. Oslo: Novus, 219–236.
- Quist, Pia (2005): *Stilistiske praksisser i storbyens heterogene skole. En etnografisk og sociolingvistisk undersøgelse af sproglig variation. Ph. d.-afhandling*. Nordisk Forskningsinstitut, Afd. for dialektforskning, Københavns Universitet.

- Quist, Pia (2012): *Stilistisk praksis: unge og sprog i den senmoderne storby*. København: Museum Tusulanum.
- RFF 2014 = *Rapport fra Forskningskampanjen 2014*. <https://www.miljolare.no/innsendt/oppslag/1336/5502d9f97a260/rapport_fd2014.pdf> (april 2015).
- Stjernholm, Karine & Ingunn Indrebø Ims (2014): Om bruk av *Oslo-testen* for å undersøke oslomålet. I: *Norsk lingvistisk tidskrift* 32(1), 100–129.
- Svendsen, Bente Ailin & Stefania Marzo (2015): A ‘new’ speech style is born. The omnipresence of structure and agency in the life of semiotic registers in heterogeneous urban spaces. I: *European Journal of Applied Linguistics* 3(1), 47–85.
- Tryti, Tone (1984): *Norsk slang*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wierzbicka, Anna (1996): *Semantics: Primes and Universals*. Oxford: Oxford University Press.
- Aarsæther, Finn (2010): The use of multiethnic youth language in Oslo. I: Pia Quist & Bente Ailin Svendsen (eds.): *Multilingual Urban Scandinavia: New Linguistic Practices*. Bristol: Multilingual Matters, 111–126.
- Aasheim, Stine Cecilie (1995): «*Kebab-norsk*»: *framandspråkleg påverknad på ungdomsspråket i Oslo*. Hovedoppgave i nordisk, Universitetet i Oslo.

Toril Opsahl
førsteamanuensis
Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Universitetet i Oslo
Postboks 1102 Blindern
NO-0317 Oslo
toril.opsahl@iln.uio.no